

İlkokullarda Çevre Eğitimi ile İlgili Yapılan Çalışmaların Betimsel İçerik Analizi

Descriptive Content Analysis of Studies on Environmental Education in Primary Schools

Lisansüstü Öğrencisi Çiğdem COMARDOĞLU

Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Giresun/Türkiye
ORCID: 0000-0002-5089-8301

Doç. Dr. Eser ÜLTAY

Sorumlu Yazar, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Giresun/Türkiye
ORCID: 0000-0001-6839-6361

Doç. Dr. Necla DÖNMEZ USTA

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Giresun/Türkiye
ORCID: 0000-0002-8075-7446

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; betimsel içerik analizi ile ulusal düzeyde ilkökulda çevre eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların belirlenen temalar altında bütünsel bir bakış açısıyla analiz edilerek sunulmasıdır. Araştırmada, Google Akademik, ERIC, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanı taranarak ilkökulda çevre eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 27 makale ve 10 tezden oluşan 37 çalışma araştırmaya dahil edilerek araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.. Yapılan analiz sonucunda, elde edilen veriler belirli temalara ayrılarak tablo ve grafikler halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda çalışmaların çoğunluklu olarak çevreye yönelik tutum veya farkındalık belirleme amacı taşıdığı ve bu amaçla en sık kullanılan araştırma yönteminin tarama modeli olduğu görülmüştür. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre dağılımlarına bakıldığında, en fazla çalışmanın 2018-2019 yıllarında yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda çoğunlukla öne çıkan kavramın çevre bilinci olduğu, veri toplama aracı olarak en fazla ölçek tercih edildiği, çalışma gruplarının sıklıkla 4. sınıf ve 4-5. sınıf öğrencilerinden oluştuğu tespit edilmiştir. İncelenen çalışmaların ortak sonuçlarına bakıldığında, çevre ile ilgili algıların bazı değişkenlere bağlı olarak değiştiği sonucuna ulaşılan çalışmaların en fazla sayıya sahip olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Betimsel İçerik Analizi, Çevre Eğitimi, İlkokul Öğrencileri

ABSTRACT

The purpose of this research is to analyze and present studies on environmental education in primary schools at the national level from a holistic perspective under determined themes. The sample of the research consists of 37 studies consisting of 27 articles and 10 theses. All studies included in the study were coded so that the studies could be examined systematically. As a result of the analysis, the data obtained was divided into certain themes and presented in tables and graphs. As a result of the research, it has been seen that the studies mostly aim to determine attitudes or awareness towards the environment and the most frequently used research method for this purpose is the survey. Based on the distribution of studies by year, it was determined that the majority of studies were conducted in 2018-2019. The most prominent concept in the studies is environmental awareness, the scale is the most preferred data collection tool, and the study groups are mostly 4th grade and 4-5th grade students. Considering the common results of the studies examined, it was found that the studies that concluded that the perceptions about the environment changed depending on some variables had the highest number.

Keywords: Descriptive Content Analysis, Environmental Education, Primary School Students

1.GİRİŞ

Çevre, genel anlamıyla yaşayan canlıları ya da canlı gruplarını yaşamları süresince etkileyen canlı ve cansız dış etkenlerin ve faktörlerin bütünüdür (Yıldız, Sipahioğlu & Yılmaz, 2008). Bir başka ifade ile çevre; insanların ve diğer organizmaların yaşamları boyunca ilişkilerini devam

ettirdikleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları ortamdır (Sungurtekin, 2001; Özey, 2009).

Günümüzde nüfusun hızla ve sürekli artması, hatalı kentleşme ve sanayileşme, doğal kaynakların azalması veya zaman içinde yok olması önemli çevre problemlerini meydana getirmektedir. Bu problemler genel olarak insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Çolakoğlu, 2010). Bu noktada ulusal düzeyde Türkiye'nin gündeminde olan Marmara Denizi'nde kirlilik kaynaklı deniz salyası oluşumu su ekosisteminin tehlikede olduğunu ve denizin nefes alamadığını göstermektedir (URL-1). Bu bağlamda çevreye yönelik olumlu davranışların artmasının ön koşulu olarak çevre sorunları hakkında farkındalık oluşturmak gerekmektedir (Jensen, 2002). Çevre sorunlarının çözülmesi ve ileride tekrarlanmaması ancak bireylerin davranışların değişmesi ve bu davranışların kalıcı olması ile mümkündür (Kahyaoglu, 2009). Bu davranışların değişmesi ve kalıcılığı için ise bireylerin çevreye yönelik tutum, farkındalık ve değer yargılarının değişerek daha da önemli hale gelmesi gerekmektedir. Çevreye karşı olumlu tutum ve farkındalıkların oluşması için çevre eğitime verilen önem artmalıdır (Erten, 2004). Bireylerin çevresel farkındalıklarının yüksek olması, olumsuz tutumlarının olumlu tutum ve davranışlara dönüşmesi ve çevreye yönelik bilgilerinin artırılmasında etkili bir çevre eğitimi önemli yer tutar (Doğan, Çiçek & Saraç, 2018).

Çevre eğitimi, çevre ve ilgili konularda bilinçli, çevresel problemlerin çözümünde rol oynayacak ve yenilerinin oluşumunu engelleyebilecek bilgi, beceri, tutum, güdü, kişisel ve toplumsal görev ve sorumluluklara sahip bir dünya nüfusu geliştirme amacı olan yaşam boyu devam eden disiplinler arası bir yaklaşımdır (Moseley, 2000). Çevre eğitimi ailede başlar ve çocuklar okul hayatında ilk olarak okul öncesinde çevre eğitimi ile tanışır. Okul öncesi dönemde çocuklarda çevre ile ilgili temel kavramlar gelişir ve tüm okul hayatını süreceinde devam ederek gelişimini etkiler (Dönmez Usta & Ültay, 2017). Bu sebeple evde başlayan ve okul öncesi dönemde devam eden çevre eğitimi yetersiz ise eğitim sisteminde çevre eğitiminin içeriği ve kalitesi kritiktir (Akınoğlu & Sarı, 2009). Çevre eğitimi hakkında 1977 yılında Tiflis'te yapılan uluslararası konferans çevre eğitiminin öğretim programlarında yer alması için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Konferansta ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitiminin genel boyutlarıyla birlikte kalitesi, hedefleri ve eğitsel temelleri belirtilmektedir (Ünal & Dımışkı, 1998).

Literatürde ilkokullarda çevre eğitime ilişkin bazı çalışmalar bulunmaktadır (Özsoy & Ahi, 2014; Pınar & Yakışan, 2017; Cabbar, 2019; Özgenel & Çatak Bay, 2019; Kıvrak & Uyanık, 2020; Vatansever Bayraktar & Fırat, 2020). Örneğin Pınar ve Yakışan (2017), çalışmalarında ilkokul öğrencilerinin çevre konusunda çizdikleri resimleri inceleyerek çevreye yönelik algılarını araştırmışlardır. Çalışmaya ilkokul birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri dâhil edilmiş ve öğrencilerden önce "Çevre Kirliliği" daha sonra da "Temiz Çevre" kavramlarıyla ilgili ayrı ayrı resimler çizmeleri istenmiştir. Daha sonra her bir öğrenci ile çizdikleri resimler ile ilgili görüşmeler yapılmış ve "Çevre kirliliği nedir?", "Çevre kirliliğine neler sebep olur?", "Çevre kirliliği nasıl önlenir?" gibi soruları cevaplamaları istenmiştir. Öğrencilerin çizdikleri resimler ile görüşmelerdeki açıklamaları analiz edilmiş ve en yaygın çevre kirliliği olarak "çöp" kavramına tüm sınıflarda yer verildiği görülmüştür. Öğrencilerin hava kirliliği ve su kirliliğine ilişkin çizimler yaptığı tespit edilmiştir.

Özgenel ve Çatak Bay (2019) ise çalışmalarında doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilkokul öğrencilerinin çevreye yönelik bilişsel ve duyuşsal alanlarına etkisini araştırmışlardır. İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrenciler deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmış ve deney grubuna üç haftalık 15 saat doğa deneyimine dayalı çevre eğitimi verilmiştir. Her iki gruba da ön test ve son test uygulanıp analiz edildiğinde doğa deneyimine dayalı çevre eğitimi verilen deney grubunun çevreye yönelik bilişsel ve duyuşsal alanlarının olumlu yönde etkilenip geliştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili literatürde çevre eğitimine ilişkin içerik analizi çalışmaları da bulunmaktadır (Çakırlar Altuntaş & Turan, 2016; Kahyaoglu, 2016; Bahar & Kiras, 2017; Candaş & Karataş, 2017). Örneğin Bahar & Kiras (2017), 2000-2016 yılları arasında yapılmış olan çevre eğitimi konulu 47 tez ve 39 makalenin içerik analizini gerçekleştirmişlerdir. İnceledikleri çalışmalarda araştırmacıların sıklıkla “çevresel tutum ve davranış, çevre bilgisi ve çevresel sorunlar” kavramlarını çalıştıkları belirtmişlerdir. Çevre eğitimi konulu çalışmaların en çok üniversite öğrencileri ile yapıldığı, araştırma yöntemi olarak nicel yöntemlerin sık kullanıldığı, veri toplama aracı olarak ise en çok ölçek ve testler kullanıldığı belirtilmiştir.

Candaş ve Karataş (2017), 1996-2016 yılları arasında çevre eğitimi alanında yapılan 157 çalışmayı incelemiş ve analiz etmişlerdir. İnceledikleri çalışmaların genellikle tutum, ilgi, görüş, inanç ve öz yeterlilik ölçen çalışmalar olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama araçlarının anket ve görüşme formu olduğu, çalışmaların katılımcılarının en çok üniversite öğrencilerinden oluştuğu, araştırma türü olarak en fazla nicel yöntemlerin tercih edildiği ve çevre eğitimi üzerine yapılan çalışmaların en fazla 2013 yılında yapıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Başka bir çalışmada Çakırlar Altuntaş ve Turan (2016), 2010-2015 yılları arasında çevre eğitimine yönelik yapılan 196 makale ve tezin içerik analizini yapmışlardır. Araştırma sonucunda, çevre eğitimine yönelik yapılan çalışmaların ortaokul örneklem grubunda yoğunlaştığını, ağırlıklı olarak çevre eğitiminin duyuşsal boyutuna yönelik olduğunu, araştırmacıların en fazla nicel araştırma yöntemlerini kullandığını, veri toplama aracı olarak sıklıkla test ve anket kullanıldığını belirtmişlerdir.

Felice, Giordan ve Souchon (1985), okullarda verilen disiplinler arası çevre eğitiminin ilköğretimde başlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Literatürde çevre eğitimi hakkında yapılan, yukarıda bahsedilen çalışmaların da dâhil olduğu çalışmalar incelendiğinde, ilkokul öğrencileri üzerine yoğunlaşan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı ilköğretim birinci kademedeki tüm sınıfları kapsayan çevre eğitimi hakkında yapılmış ulusal çalışmalarının betimsel içerik analizini yapmak ve tanımlayıcı özelliklerini ortaya koymaktır. Türkiye’de, ilkokul düzeyinde çevre eğitimi üzerine yapılan çalışmaların genel eğilimlerinin tespit edildiği bu çalışmanın ileride yapılacak olan çevre eğitimi konulu çalışmalara durum ve eksikliklerin tespiti hususunda temel kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu amaçlarla yapılan araştırmada aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır;

1. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalar yapıldığı yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların amaçları nelerdir?
3. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?
4. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda öne çıkan kavramlar nelerdir?
5. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda veri toplama araçları nelerdir?
6. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların örneklem dağılımları nelerdir?
7. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların bulgularının dağılımları nelerdir?
8. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların sonuç dağılımları nelerdir?
9. İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda sunulan öneriler nelerdir?

1.1.Çalışmanın Amacı ve Önemi

İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan ulusal çalışmaların yapıldığı yıllar, amaçları, araştırma yöntemleri, öne çıkan kavramları, veri toplama yöntemleri, örneklemeleri, bulguları, sonuçları ve önerilerini betimsel tarama ile analiz edip sunmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın, çalışma grubu ilkokul öğrencilerinden oluşan çalışmaların

incelenerek bir bütün halinde sunulması nedeni ile çevre eğitimi alanında çalışma yapacak araştırmacılara organize bir referans sunarak bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

Yapılan araştırma tarama modelinde yapılmış bir araştırmadır. Araştırmada betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi; ele alınan bir konu alanındaki araştırmaların nitel ve nicel olarak taranmasıdır (Suri & Clarke, 2009). Betimsel içerik analizi çalışmaları kategorize edilmiş kaynakları sunarak, aynı konunun farklı ve benzer yönlerini ortaya çıkarıp konu ile ilgili tüm çalışmalara ulaşılmasını sağlayan bir başvuru kaynağıdır (Ültay & Çalık, 2012; Ültay, Dönmez Usta & Durmuş, 2017; Ültay, Akyurt & Ültay, 2021).

2.1.Verilerin Toplanması

Bu çalışmada Google Akademik, ERIC, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında yer alan “Çevre Eğitimi”, “İlkokulda Çevre Eğitimi”, “İlkokul Birinci Kademe Çevre Eğitimi”, anahtar kelimelerini içeren ulusal makale ve tezler kullanılmıştır. Araştırmaya ilköğretim 1., 2., 3. ve 4. sınıfları kapsayan çalışmalar dâhil edilmiştir. Yalnızca 5. sınıfların olduğu çalışmalar dâhil edilmemiştir. Makale ve tezlerin belirlenmesinde dikkate alınan kriterler aşağıda sunulmuştur;

1. YÖK Tez Merkezi, Google Akademik, ERIC ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanından ulaşıyor olması,
2. İlgili anahtar kelimeleri içerisinde barındıran çalışmalar olması,
3. Türkiye’de yapılmış çalışmalar olması,
4. Ulaşılan çalışmaların tam metinlerinin erişim izni olması,
5. İlkokul 1., 2., 3. ve 4. sınıfları kapsıyor olması.

Bu kriterler doğrultusunda yapılan alanyazın incelemesi sonucunda, 27 makale ile 10 tezden oluşan toplam 37 adet çalışmanın içerik analizi yapılmıştır.

2.2.Çalışmaların Kodlama Süreci

Araştırmaya dâhil edilen tüm çalışmalar ayrıntılı olarak incelenmiş ve inceleme sonucunda ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilerek çalışmalara ait veriler not edilmiştir. Araştırmada içerik analizine tabi tutulan çalışmaların sistemli bir şekilde analiz edilebilmesi amacıyla tüm çalışmalar Ç1, Ç2, Ç3, ..., Ç37 olmak üzere kodlanmıştır. Kodlanan araştırmalar ek olarak araştırmacılar ile paylaşılmıştır.

2.3.Çalışmanın Güvenirlik ve Geçerliliği

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için veri tabanlarından elde edilen makale ve tezler ayrı ayrı zamanlarda ve ortamlarda incelenmiştir. Analizler sonucunda ulaşılan veriler, elektronik ortamda dizinlenmiştir. İncelenen araştırmaların bu çalışma için sunulması uygun görülen verileri sınıflandırılmış ve farklı farklı değerlendirildikten sonra kategorize edilerek tablo ve grafik olarak sunulmuştur.

2.4.Verilerin Analizi

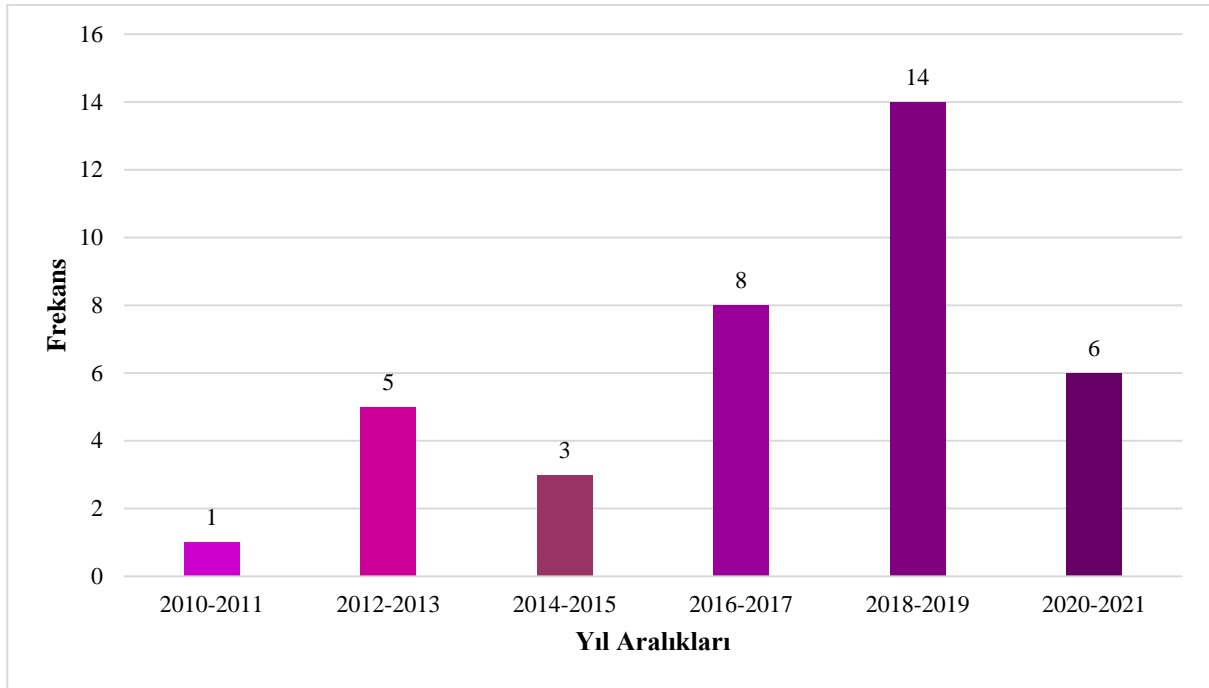
Bu araştırmada incelenen tüm çalışmalar dokuz farklı temaya ayrılmış, ortak bir anlam ilişkisi içerisinde benzerlik ve farklılıklarına göre kategorize edilmiştir. Her bir tablonun ve grafiğin betimlemesi yapılmış ve genel eğilimlerin tespit edilmesi sağlanmıştır. Elde edilen sonuçların tablo ve grafikler şeklinde verilmesindeki amaç, çalışmanın araştırmacılara organize edilmiş sonuçlar sunma imknı tanınmasıdır.

3.BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmada içerik analizine tabi tutulan 37 çalışmanın incelenmesi sonucunda ulaşılan veriler ve bu verilere dayanarak yapılan tasnifler bu bölümde yer almaktadır. Analiz sonucunda ortaya çıkan veriler; çalışmaların yıl aralıkları, amaçları, araştırma yöntemleri, ne çıkan kavramları, veri toplama araçları, örneklemleri, bulguları, sonuçları ve nerileri şeklinde temalarla bir araya getirilip tablo ve grafiklerle sunulmuştur.

3.1.Çalışmaların Yapıldığı Yıllar

“İlkokullarda evre eğitimi hakkında yapılan çalışmalar yapıldığı yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” alt problemine ilişkin bulgular şekil 1’de görülmektedir.

şekil 1. İncelenen alışmaların Yapıldığı Yıllar

şekil 1 incelendiğinde ilkokullarda evre eğitimi hakkında yapılmış çalışmaların en fazla 2018-2019 yıllarında yapıldığı görülmektedir ($f=14$). En az çalışmanın ise 2010-2011 yılları arasında yapıldığı görülmektedir ($f=1$). Son yıllarda çalışma grubu ilkokul rencileri olan evre eğitimi çalışmalarının arttığı görülmektedir.

3.2.Çalışmaların Amaçları

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların amaçları nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. İncelenen Çalışmaların Amaçları

Amaçlar	Çalışmalar	f	%
Çevreye yönelik tutum veya farkındalık belirlemek	Ç1, 2, 7, 9, 18, 20, 22, 23, 25, 29, 32, 34	12	32,4
Çevreye yönelik algıları belirlemek	Ç3, 12, 14, 16, 19, 21, 22, 26, 33, 37	10	27,0
Alternatif etkinliklerle hazırlanan çevre eğitiminin etkisini belirlemek	Ç6, 8, 15, 26, 27, 30, 34, 35	8	21,6
Çevre kavramları ile ilgili görüş belirlemek	Ç4, 13, 17, 24, 31	5	13,5
Çevre kavramları ile ilgili çizimlerin analizini yapmak	Ç4, 11, 28, 32, 36	5	13,5
Tutum veya farkındalık ölçeği geliştirmek	Ç5, 10	2	5,4

Tablo 1’de görüldüğü gibi incelenen çalışmalarda en fazla frekansa sahip ortak amacın “Çevreye yönelik tutum veya farkındalık belirlemek” (Ç1, Ç2, Ç7, Ç9, Ç18, Ç20, Ç22, Ç23, Ç25, Ç29, Ç32, Ç34) olduğu görülmektedir. Durum tespiti yapılma amacıyla bu çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Bir diğer yüksek frekansa sahip ortak amacın “Çevreye yönelik algıların belirlenmesi”(Ç3, Ç12, Ç14, Ç16, Ç19, Ç21, Ç22, Ç26, Ç33, Ç37) olduğu görülmektedir. Çevre eğitiminde hangi yolun izleneceğini belirlemek için katılımcıların önbilgilerinin ölçülmesi amaçlanmış olabilir.

En az frekansa sahip ortak amacın ise çevre hakkında “Tutum veya farkındalık ölçeği geliştirmek” (Ç5, Ç10) olduğu görülmektedir. Bu amaçla yapılan çalışmaların konu ile ilgili diğer çalışmalarda kullanılacak ölçek geliştirmeyi amaçlamış olduğu söylenebilir.

3.3.Çalışmaların Araştırma Yöntemleri

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. İncelenen Çalışmaların Araştırma Yöntemleri

Yöntem	Çalışmalar	f	%
Tarama	Ç1, 2, 3, 7, 11, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 29, 36, 37	15	40,5
Nitel Araştırma Yöntemi	Ç4, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 21, 26, 28, 31, 32, 33, 34	14	37,8
Deneysel	Ç6, 9, 27, 30	4	10,8
Ölçek Geliştirme Çalışması	Ç5, 10	2	5,4
Karma	Ç8, 35	2	5,4

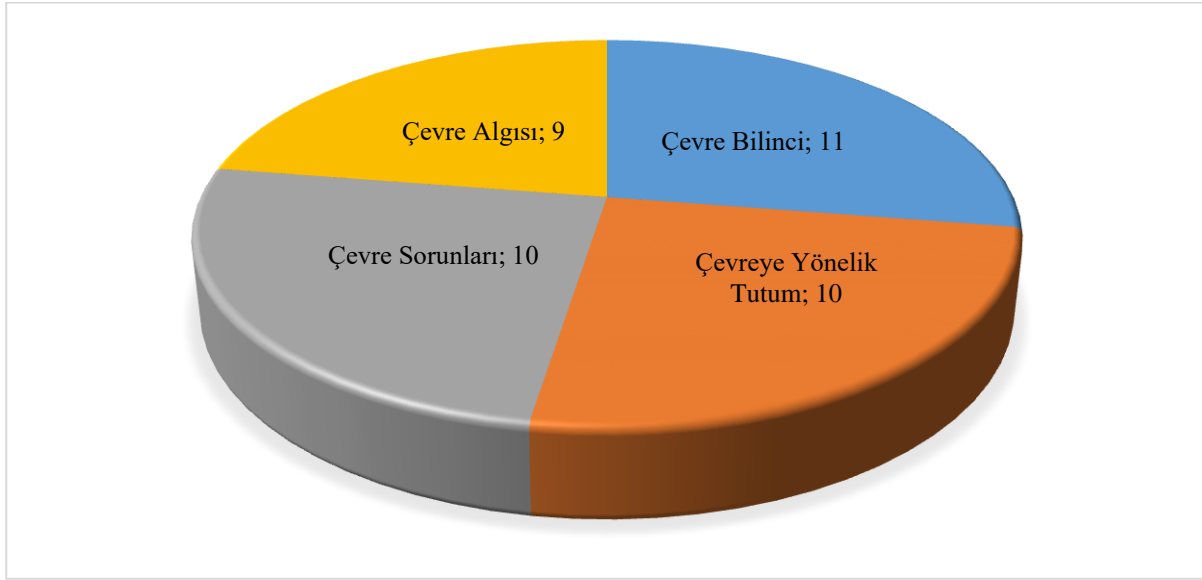

Tablo 2 incelendiğinde çalışmalarda en fazla “Tarama” yönteminin kullanıldığı görülmektedir ($f=15$). Tarama yöntemi kullanılan çalışmaların 12 tanesi makale (Ç1, Ç2, Ç3, Ç11, Ç16, Ç18, Ç20, Ç22, Ç23, Ç29, Ç36, Ç37), 3 tanesi yüksek lisans tezidir (Ç7, Ç24, Ç25).

“Nitel Araştırma Yöntemi” kullanılan çalışmaların ise en fazla ikinci frekansa sahip oldukları görülmektedir ($f=14$). Nitel araştırma yöntemleri kullanılan çalışmaların 11’i makale (Ç4, Ç12, Ç13, Ç14, Ç15, Ç17, Ç21, Ç28, Ç31, Ç32, Ç33) 3’ü yüksek lisans tezidir (Ç19, Ç26, Ç34). Çalışmalarda en az kullanılan yöntemler ise “Ölçek Geliştirme Çalışması” ($f=2$) ve “Karma” ($f=2$) yöntemleridir.

3.4.Çalışmalarda Öne Çıkan Kavramlar

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda öne çıkan kavramlar nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2. İncelenen Çalışmalarda Öne Çıkan Kavramlar

Şekil 2 incelendiğinde en fazla frekansa sahip öne çıkan kavramın “Çevre Bilinci” olduğu görülmektedir ($f=11$). “Çevreye Yönelik Tutum” ve “Çevre Sorunları” kavramlarının da çalışmalarda sıklıkla öne çıktığı söylenebilir. En az frekansa sahip kavramın ise “Çevre Algısı” kavramı olduğu görülmektedir ($f=9$).

3.5.Çalışmaların Veri Toplama Araçları

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların veri toplama araçları nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. İncelenen Çalışmaların Veri Toplama Araçları

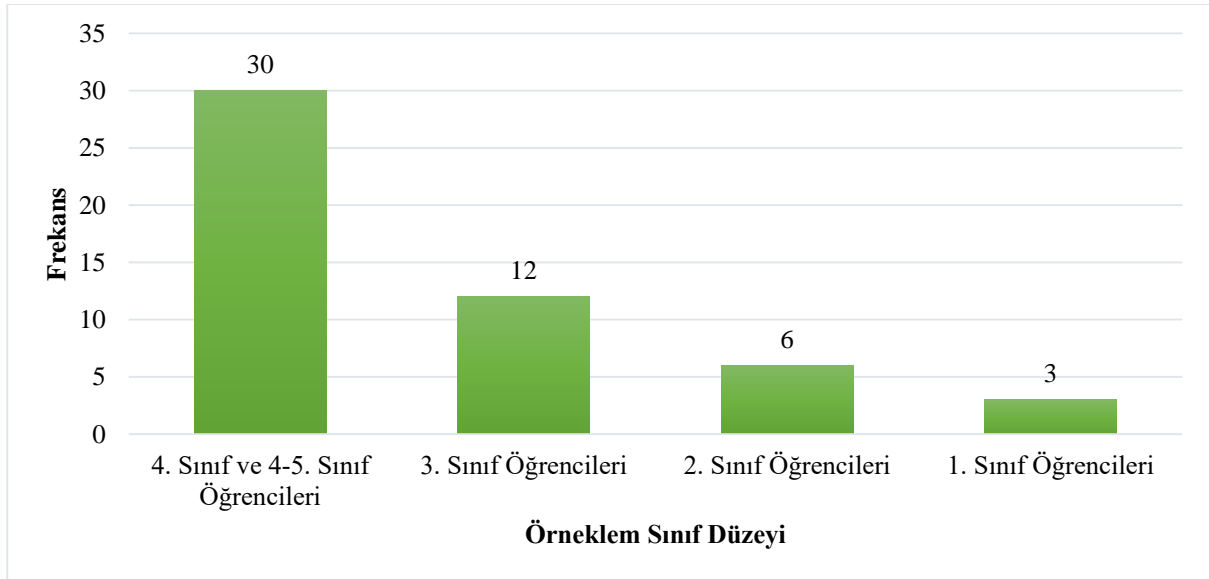
Veri Toplama Aracı	Çalışmalar	f	%
Ölçek	Ç1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 35	17	45,9

Görüşme Formu	Ç3, 4, 8, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 21, 26, 31, 32, 34, 35, 37	16	43,2
Kişisel Bilgi Formu	Ç10, 14, 22, 23, 29, 30, 32	7	18,9
Doküman Analizi	Ç4, 11, 26, 28, 32, 34, 36	7	18,9
Anket	Ç2, 24, 33, 34, 35, 37	6	16,2
Başarı testi	Ç6, 8, 9, 16, 34	5	13,5

Tablo 3'e bakıldığında veri toplama araçları arasında en fazla kullanılanın "Ölçek" olduğu görülmektedir ($f=17$). Ölçek kullanılan çalışmaların 10'u makale (Ç1, Ç9, Ç10, Ç18, Ç20, Ç22, Ç23, Ç27, Ç29, Ç35), 5'i yüksek lisans tezi (Ç5,Ç6,Ç7, Ç24, Ç25) ve 2'si doktora tezidir (Ç8, Ç30). En fazla frekansa sahip ikinci veri toplama aracı "Görüşme Formu"dur (Ç3, Ç4, Ç8, Ç12, Ç13, Ç14, Ç15, Ç17, Ç19, Ç21, Ç26, Ç31, Ç32, Ç34, Ç35, Ç37). Çalışmalarda sıklıkla "Kişisel Bilgi Formu" ve "Doküman Analizi" de kullanıldığı söylenebilir. En az kullanılan veri toplama yönteminin ise "Başarı Testi" olduğu görülmektedir.

3.6.Çalışmaların Örneklemeleri

"İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların örneklemeleri nelerdir?" alt problemine ilişkin bulgular Şekil 3'te görülmektedir.

Şekil 3. İncelenen Çalışmaların Örneklemeleri

Şekil 3 incelendiğinde ilkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmalarda örneklem grubunu en fazla 4. sınıf ile 4-5. sınıf öğrencilerinin ($f=30$) oluşturduğu, bunu 3. sınıf öğrencilerinin ($f=12$) takip ettiği görülmektedir. Çalışmaların çok azında 1. sınıf öğrencileri ($f=3$) örneklem grubunu oluşturmaktadır. Bu durum araştırmaların daha çok büyük yaş grubundaki öğrencilerle yapıldığını göstermektedir.

3.7.Çalışmaların Bulguları

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların bulguları nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. İncelenen Çalışmaların Bulguları

Bulgular	Çalışmalar	f	%
Öğrencilerin çevre hakkındaki algılarının bazı değişkenlere bağlı olarak farklılaştığına dair bulgular vardır.	Ç2, 3, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 31, 33, 36, 37	19	51,3
Öğrencilerin çevreye yönelik olumlu tutuma sahip olduğunu görmektedir.	Ç1, 2, 7, 9, 16, 22, 24, 25, 27, 29, 32	11	29,7
Katılımcıların çevre konularındaki farkındalık düzeyleri yüksek puanlara sahiptir.	Ç1, 3, 12, 13, 17, 18, 20, 23, 31	9	24,3
Çevre eğitiminde alternatif etkinlik kullanımı ile öğrencilerin çevreye yönelik duyarlılığın kazandırılmasında, öğrenmenin kalıcılığında ve ilgilerinde olumlu yönde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.	Ç6, 8, 15, 26, 27, 30, 34, 35	8	21,6
Katılımcıların çevre ile ilgili resimlerinde doğayı tanımlamak için farklı kavramlar kullandıkları görülmektedir.	Ç4, 11, 21, 28, 32, 34, 36	7	18,9
Geliştirilen ölçeğin ayırt ediciliği, yapı geçerliği, güvenilirliği ile ilgili olumlu bulgular vardır.	Ç5, 10	2	5,4

Tablo 4 incelendiğinde çalışmalar içerisinde en fazla frekansa sahip ortak bulgunun “Öğrencilerin çevre hakkındaki algılarının bazı değişkenlere bağlı olarak farklılaştığına dair bulgular vardır” olduğu görülmektedir ($f=19$). Bu durum öğrencilerin yaşları, cinsiyetleri, ebeveynlerinin eğitim durumu, meslek durumu, gelir durumu, yaşadıkları yer durumu gibi değişkenlerin çevreye yönelik algılarında etkili olduğunu gösterebilir. İkinci en fazla frekansa sahip ortak bulgu “Öğrencilerin çevreye yönelik olumlu tutuma sahip olduğu görülmektedir” şeklindedir ($f=11$). Bu durum araştırmaya katılan örneklemin çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğunu gösterebilir.

Bir diğer yüksek frekanslı bulgunun ise “Katılımcıların çevre konularındaki farkındalık düzeyleri yüksek puanlara sahiptir” olduğu söylenebilir ($f=8$). Bu durum araştırma yapılan örneklemin çevre farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. “Geliştirilen ölçeğin ayırt ediciliği, yapı geçerliği, güvenilirliği ile ilgili olumlu bulgular vardır” ortak bulgusu ise çalışmalar arasında en az ulaşılan bulgudur.

3.8.Çalışmaların Sonuçları

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların sonuçları nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5. İncelenen Çalışmaların Sonuçları

Sonuçlar	Çalışmalar	f	%
Çevre ile ilgili algıların bazı değişkenlere bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	Ç2, 3, 4, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 31, 33, 36, 37	17	45,9
Katılımcıların çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	Ç1, 2, 7, 9, 16, 22, 24, 25, 27, 29, 32	11	29,7
Katılımcıların çevreye yönelik farkındalıkları yüksektir.	Ç1, 3, 12, 13, 17, 18, 20, 23, 31	9	24,3
Çevre eğitiminde alternatif etkinlikler kullanılmasının olumlu sonuçlar doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır.	Ç6, 8, 15, 26, 27, 30, 34, 35	8	21,6
Öğrencilerin çizdikleri çevresel resimlerle çevre hakkında farklı fikirlere sahip oldukları görülmektedir.	Ç4, 11, 21, 28, 32, 34, 36	7	18,9
Çevreye yönelik tutum ölçeğinin yeterli geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu sonucuna varılmıştır.	Ç5, 10	2	5,4

Çalışmalar incelendiğinde en fazla frekansa sahip ortak sonuç “Çevre ile ilgili algıların bazı değişkenlere bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır” (Ç2, Ç3, Ç4, Ç12, Ç13, Ç14, Ç16, Ç17, Ç19, Ç21, Ç23, Ç24, Ç26, Ç31, Ç33, Ç36, Ç37) şeklindedir. Bu durum öğrencilerin yaşları, cinsiyetleri, ebeveynlerinin eğitim durumu, meslek durumu, gelir durumu, yaşadıkları yer durumu gibi değişkenlerin çevreye yönelik algılarında etkili olduğu göstermektedir.

Yüksek frekanslara sahip diğer sonuçlar “Katılımcıların çevreye yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ç1, Ç2, Ç7, Ç9, Ç16, Ç22, Ç24, Ç25, Ç27, Ç29, Ç32).” ve “Katılımcıların çevreye yönelik farkındalıkları yüksektir (Ç1, Ç3, Ç12, Ç13, Ç17, Ç18, Ç20, Ç23, Ç31)” şeklindedir. Bu durum araştırmanın yapıldığı örneklem grubunun çevreye yönelik tutumlarının olumlu ve farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. En az frekansa sahip sonuç ise “Çevreye yönelik tutum ölçeğinin yeterli geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu sonucuna varılmıştır” (Ç5, Ç10) şeklindedir.

3.9.Çalışmaların Önerileri

“İlkokullarda çevre eğitimi hakkında yapılan çalışmaların önerileri nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6. İncelenen Çalışmaların Önerileri

Öneriler	Çalışmalar	f	%
Çevre eğitiminde sınıf dışı etkinliklere yer verilebilir ve öğrencilerin aktif katılımı sağlanabilir.	Ç1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37	27	73,0
Bireylerin olumlu bir çevre bilincine sahip olabilmeleri için aile ve okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar tüm programların çevre eğitimine odaklanması sağlanabilir.	Ç2, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 28, 29, 32, 34	19	51,3

Çevre eğitimi verecek öğretmenlere ve öğretmen adaylarına hizmetiçi eğitimler verilebilir.	Ç2, 3, 7, 8, 18, 20, 28, 30, 34	9	10,8
Çevre eğitimi için daha fazla ders saati verilebilir.	Ç8, 20, 26, 34,	4	10,8
Öğrencilerin istedik olumlu çevresel davranışlarının sıklığını artırmak için çeşitli pekiştiriciler kullanılabilir.	Ç1, 22	2	5,4
Öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını tespit amaçlı olarak geliştirilen ölçek kullanılabilir.	Ç5, 10	2	5,4

Çalışmaların önerileri incelendiğinde en fazla frekansa sahip öneri “Çevre eğitiminde sınıf dışı etkinliklere yer verilebilir ve öğrencilerin aktif katılımı sağlanabilir” şeklindedir ($f=27$). Bu öneri yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlamak için sunulmuş bir öneri olabilir.

İkinci en fazla frekansa sahip öneri “Bireylerin olumlu bir çevre bilincine sahip olabilmeleri için aile ve okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar tüm programların çevre eğitimine odaklanması sağlanabilir” önerisidir ($f=19$). “Çevre eğitimi verecek öğretmenlere ve öğretmen adaylarına eğitimler verilebilir” (Ç2, Ç3, Ç7, Ç8, Ç18, Ç20, Ç28, Ç30, Ç34) önerisi ile öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi, öğretmen adaylarına ise fakültelerde çevre eğitimi ile ilgili eğitim verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada çalışma grubu ilkökul öğrencileri olan çevre eğitimi üzerine yapılmış ulusal araştırmaların içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada “Çevre Eğitimi”, “İlkokulda Çevre Eğitimi” ve “İlkokul Birinci Kademe Çevre Eğitimi”, anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılan çalışmalar kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan 27 makale, sekiz yüksek lisans tezi ve iki doktora tezi betimsel içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İncelenen çalışmaların türlerine bakıldığında en fazla makale, en az doktora tezinin içerik analizine tabi tutulduğu söylenebilir. Çalışmaların yapıldığı yıllara göre dağılımları incelendiğinde, çalışmaların en fazla 2018-2019 yıllarında yapıldığı, en az ise 2010-2011 yıllarında yapıldığı görülmektedir.

Çalışmaların en fazla “Çevreye yönelik tutum veya farkındalık belirlemek” (%32,7) amacını taşıdıkları görülmektedir. Bu durum araştırmacıların ilkökul öğrencilerin çevreye yönelik tutum ve farkındalık düzeyleri hakkında bir durum tespiti yapmayı amaçladıkları söylenebilir. Bu amaçla yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların büyük çoğunluğu ilkökul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının olumlu, çevre farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma yöntemleri bakımından analiz edildiğinde çalışmalarda sıklıkla nicel araştırma yöntemlerinden tarama yönteminin (%40,5) kullanıldığı görülmektedir. Tarama yönteminin daha geniş örneklem gruplarına ulaşmak ve mevcut durumu tespit etmek için daha kolay ve hızlı bir çalışma yapmak amacıyla tercih edildiği söylenebilir. Bu doğrultuda çalışmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama aracının “ölçek” olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmacıların çok veriye, daha kısa zamanda ulaşmak istediği şeklinde açıklanabilir. Literatürde benzer sonuçlar yer almaktadır (Bahar & Kiras, 2017; Çakırlar Altuntaş & Turan, 2016; Özbey & Şama, 2017). İncelenen çalışmalarda karma yöntemin (%5,4) ise en az kullanılan araştırma yöntemi olduğu görülmektedir. Karma yöntem araştırmaları, derinlemesine analiz gerektiren, çok yönlü ve birden fazla yöntemin bir arada kullanıldığı araştırmalardır (Firat, Kabakçı Yurdakul & Ersoy, 2014). Bu nedenle araştırmacıların çok azının bu yöntemi tercih ettiği söylenebilir.

Çalışmalarda öne çıkan kavramlar açısından bakıldığında en fazla araştırmacının çevre bilinci kavramına ($f=11$) yöneldiği görülmektedir. Bunu sırası ile çevreye yönelik tutum ($f=10$), çevre sorunları ($f=10$) ve çevre algısı ($f=9$) ile duyuşsal alan altında değerlendirilen çalışmalar takip etmektedir. Güven ve ark. (2014) tarafından yapılan araştırmada, çevre eğitiminin mevcut durumu incelenmiş ve duyuşsal alana (%31,9) yönelik yapılan çalışmaların, bilişsel alana (%22) yönelik yapılan çalışmalardan daha fazla olduğu belirtilmiştir. Yılmaz, Aydın ve Bahar (2015) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise 1992-2011 yılları arasında yayımlanan tezler incelenmiştir. En çok çalışılan konunun tutum olarak yine duyuşsal alan altında değerlendirildiği tespit edilmiştir. Literatürde çevre eğitimi ile ilgili yapılan söz konusu çalışmaların bulguları bu çalışmanın bulguları ile uyumaktadır.

İncelenen çalışmaların katılımcı dağılımlarına bakıldığında en fazla tercih edilen grubun ilkokul 4. sınıf ile 4 ve 5. sınıf öğrencilerinden ($f=30$), en az tercih edilen grubun ise ilkokul 1. Sınıf öğrencilerinden ($f=3$) oluştuğu görülmektedir. Bunun nedeni daha büyük yaş grupları ile çalışmanın küçük yaş grupları ile çalışmaktan daha rahat olması olabilir.

Araştırmalardan elde edilen bulgular ve sonuçlar incelendiğinde çalışmaların %51,3'ünde öğrencilerin çevre hakkındaki algılarının bazı değişkenlere bağlı olarak farklılaştığına dair bulgular vardır. Bu durum öğrencilerin yaşları, cinsiyetleri, ebeveynlerinin eğitim durumu, meslek durumu, gelir durumu, yaşadıkları yer durumu gibi değişkenlerin çevreye yönelik algılarında etkili olduğunu gösterebilir. Çalışmaların %29,7'sinde katılımcıların çevreye yönelik tutumlarının olumlu, %24,3'ünde ise katılımcıların çevreye yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevre eğitiminde alternatif etkinlik kullanımı ile öğrencilerin çevreye yönelik duyarlılığın kazandırılmasında, öğrenmenin kalıcılığında ve ilgilerinde olumlu yönde anlamlı bir farklılık tespit edilen araştırmalar ise çalışmaların %21,6'sını oluşturmaktadır. Çevreye yönelik tutum ölçeği geliştirilen çalışmalar da vardır (%5,4). Bu çalışmaların sonuçlarına bakıldığında ise geliştirilen ölçeğin yeterli geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmaların sonunda araştırmacıların sunduğu bazı ortak öneriler de mevcuttur. En sık sunulan ortak öneri, "Çevre eğitiminde sınıf dışı etkinliklere daha fazla yer verilmesi ve öğrencilerin çevre eğitimine aktif katılımının sağlanabilmesi gerektiği" (%73,0) yönündedir. Bu öneri araştırmacılar tarafından öğrencilerin aktif halde yaparak-yaşayarak öğrenmesinin daha etkili olduğu düşünüldüğü için sunulmuş olabilir.

Çalışmaların %51,3'ünde ise "Bireylerin olumlu bir çevre bilincine sahip olabilmeleri için aile ve okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar tüm programların çevre eğitimine odaklanması sağlanabilir" şeklinde öneride bulunduğu görülmektedir. Çevre eğitiminin küçük yaşta aileden başlaması ve yaşam boyu informal ve formal olarak devamının sağlanması gerektiği söylenebilir.

5.ÖNERİLER

Bu araştırma çevre eğitimi üzerine yapılmış çalışmaların örneklem grubu ilkokul öğrencileri olan çalışmaları kapsamaktadır. Araştırmacılar farklı örneklem grupları ile çalışmalar yaparak literatüre katkı sağlayabilir.

Yapılan çalışmaların ortak amaçlarının katılımcıların çevre hakkındaki tutumlarını, algılarını belirlemek gibi durum tespiti yapmak olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çevre ile ilgi olumlu tutum sergilemesini, algı düzeyini arttırmasını sağlayacak yöntemler araştırılabilir.

Bu araştırmada "Çevre Eğitimi", "İlkokulda Çevre Eğitimi" , "İlkokul Birinci Kademe Çevre Eğitimi", anahtar kelimelerini içeren çalışmalar analiz edilmiştir. Farklı anahtar kelimeler kullanılarak ulaşılan farklı çalışmalar analiz edilebilir.

Araştırmada incelenen çalışmalara, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik, ERIC ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanından ulaşılmıştır. Araştırmacılar farklı veri tabanlarından ve dergilerden araştırdıkları çalışmalara ulaşabilir.

KAYNAKÇA

- Akınoğlu, O. & Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 5-29.
- Altuntaş, E. Ç. & Turan, S. L. (2016). Çevre eğitiminde 2010-2015 yılları arasında yapılan araştırmalar ve eğilimler. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Bahar, M. & Kiras, B. (2017). Türkiye’de yayımlanan çevre eğitimi konulu makale ve tezlerin genel analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 1702-1720.
- Cabbar, B. G. (2019). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin ağaç kavramına karşı metaforik algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 189-208.
- Candaş, Z. & Karataş, A. (2017). Türkiye’de 1996–2016 yılları arasında çevre eğitimi alanında yapılan çalışmaların içerik analizi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 5(2), 143-159.
- Çolakoğlu, E. (2010). Haklar söyleminde çevre eğitiminin yeri ve Türkiye’de çevre eğitiminin anayasal dayanakları. *TBB Dergisi*, 88(2), 151-171.
- Doğan, Y., Çiçek, Ö., & Saraç, E. (2018). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre bilimi dersi kapsamında gerçekleştirilen alan gezisi deneyimleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 104-120.
- Dönmez Usta, N. & Ültay, N. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin fen ve doğa etkinliklerini uygulamadaki yeterliliklerinin belirlenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(9), 19-30.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(66), 1-13.
- Felice, J., Giordan, A., & Souchon, C. (1985). Interdisciplinary approaches in environmental education. Unesco-UNEP International Environmental Education Programme, Environmental Education Series (14).
- Fırat, M., Kabakçı Yurdakul, I., & Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı olarak karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 65-86.
- Güven, E., Kaplan, Z., Varinlioğlu, S., Sungur Gül, K., Hamalosmanoğlu, M., & Bozkurt, O. (2014). Çevre eğitimi alanındaki çalışmaların incelenmesi: Türkiye’de mevcut durum. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 8(2), 1-18.
- Jensen, B. B. (2002). Knowledge, action and pro-environmental behaviour. *Environmental education research*, 8(3), 325-334.
- Kahyaoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazır bulunuşlukları ve özyeterliliklerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 28-40.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar: Bir içerik analizi çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 50-60.

- Kıvrak, A. H. & Uyanık, G. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre kirliliğine yönelik zihinsel modellerinin belirlenmesi. *Eğitim ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Moseley, C. (2000). Teaching for environmental literacy. *Clearing House*, 74(1), 23-25.
- Özbey, Ö. F. & Şama, E. (2017). 2012-2016 Arasındaki Yıllarda Çevre Eğitimi Kapsamında Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 212-226.
- Özey, R. (2009). *Çevre sorunları*. İstanbul: Aktif.
- Özgenel, M. & Çatak Bay, G. R. (2019). The Impact of environmental education based on nature experience on the cognitive and affective domains of primary school students towards the environment. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Özsoy, S. & Ahi, B. (2014). İlkokul öğrencilerinin geleceğe yönelik çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığı ile belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1557-1582.
- Pınar, E. & Yakışan, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kavramları ile ilgili çizimlerinin analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97-113.
- Sungurtekin, Ş. (2001). "Uygulamalı çevre eğitimi projesi" kapsamında ana ve ilköğretim okullarında müzik yoluyla çevre eğitimi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 167-178.
- Suri, H. & Clarke, D. (2009). Advancements in research synthesis methods: from a methodologically inclusive perspective. *Review of Educational Research*, 79(1), 395-430.
- URL-1:<https://www.cnnturk.com/turkiye/deniz-salyasi-kabusu-marmara-denizini-kurtaracak-plan?page=1> son erişim: 02.06.2021
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(10), 188-201.
- Ültay, N. & Çalık, M. (2012). A thematic review of studies into the effectiveness of context-based chemistry curricula. *Journal of science education and technology*, 21(6), 686-701.
- Ültay, E., Dönmez Usta, N., & Durmuş, T. (2017). Eğitim alanında yapılan zihinsel model çalışmalarının betimsel içerik analizi. *Yaşadıkça Eğitim*, 31(1), 21-40.
- Ünal, S. & Dımışkı, E. (1998). Unesco Uluslararası Çevre Eğitim Programına (IEPP) göre ortaöğretim çevre eğitimi için öğretmenlerin yetiştirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(10), 299-308.
- Vatansever Bayraktar, H. & Fırat, T. (2020). İlkokul öğrencilerinin çevre farkındalıkları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(55), 1722-1737.
- Yıldız, K., Sipahioğlu Ş., & Yılmaz, M. (2008). *Çevre bilimi ve eğitimi*. Ankara: Gündüz Eğitim.
- Yılmaz, Ş., Aydın, F., & Bahar, M. (2015). 1992-2011 yılları arasında çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerindeki genel yönelimlerin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(9), 383-413.

Araştırmada İncelenen Çalışmalar

- Ç1. Yaşaroğlu, C. & Akdağ, M. (2013). İlköğretim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Education Sciences*, 2(4), 50-65.

- Ç2. Ocak, İ. & Özpınar, D. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevre sorunları hakkındaki düşünceleri ve bunlara etki eden faktörler (Afyonkarahisar ili örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1-15.
- Ç3. Köşker, N. (2013). İlkokul öğrencileri ve sınıf öğretmeni adaylarının doğaya ilişkin algıları ve sorumluluklarına yönelik düşünceleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(3), 341-355.
- Ç4. Çetin, G. (2015). İlkokul öğrencilerinin temiz ve kirli çevre ile ilgili görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1(1), 26-41.
- Ç5. Demir, Z. M. (2016). *İlkokul öğrencilerine yönelik çevre tutum ölçeği geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ç6. Ağar Öztürk, H. (2016). *İlkokul öğrencilerinde sürdürülebilir çevre bilinci oluşturma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ç7. Özcan, E. (2016). *İlkokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Ç8. Bakkaloğlu, N. (2017). *İlkokul çevre konularında uygulanan yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin başarılarına, kalıcılığa ve ilgilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ç9. Bacakoğlu, T. Y. & Taş, İ. D. (2020). Yakın Çevre Eğitiminin İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarısı ve Çevreye Yönelik Tutumuna Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 45(203), 27-44.
- Ç10. Yıldız Yılmaz, N. & Mentiş Taş, A. (2017). İlkokul çevre farkındalık ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1355-1372.
- Ç11. Pınar, E. & Yakışan, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kavramları ile ilgili çizimlerinin analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97-113.
- Ç12. Ertürk, R. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 12-24.
- Ç13. Uyanık, G. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kirliliğine ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1574-1600.
- Ç14. Keleş, P. U. & Keleş, M. İ. (2018). İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin geri dönüşüm kavramı ile ilgili algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 481-498.
- Ç15. İbret, B. Ü., Demirbaş, İ., & Demir, F. B. (2019). İlkokul 4. sınıf öğrencilerine alternatif etkinliklerle doğal çevreye duyarlılığın kazandırılması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 258-280.
- Ç16. Atabek-Yiğit, E., Balkan-Kıyıcı, F., & Yavuz-Topaloğlu, M. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevre sorunları ile ilgili kavramlara yönelik algılarının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 732-744.
- Ç17. Sağsöz, G. & Doğanay, G. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi (Giresun ili örneği). *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Ç18. Çelikler, D., Aksan, Z., & Yenikalaycı, N. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevreye yönelik farkındalıklarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 425-438.

- Ç19. Duran, A. (2019). *İlkokul öğrencilerinin çevre ve doğal kaynaklara ilişkin algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Ç20. Erdem, M., Meriç, E., & Meriç, A. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevresel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Journal of STEAM Education*, 2(1), 21-38.
- Ç21. Kıvrak, A. H. & Uyanık, G. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre kirliliğine yönelik zihinsel modellerinin belirlenmesi. *Eğitim ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Ç22. Peker, R. & Ceylan, S. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarının incelenmesi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(TBMM 100. YIL Özel Sayısı), 60-90.
- Ç23. Vatansever Bayraktar, H. & Fırat, T. (2020). İlkokul öğrencilerinin çevre farkındalıkları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(55), 1722-1737.
- Ç24. Kaygusuz, Z. B. (2013). *İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre konusundaki görüşleri: Manisa-Sarıgöl örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ç25. Küreci, C. (2018). *4. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Ç26. Birinci, O. (2013). *İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Ç27. Özgenel, M. & Çatak Bay, G. R. (2019). The Impact of environmental education based on nature experience on the cognitive and affective domains of primary school students towards the environment. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Ç28. Sönmez, D. (2020). İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin “sıfır atık” kavramı ile ilgili çizimlerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 593-601.
- Ç29. Uzun, B. S. & Şenler, B. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi, davranış ve tutumlarının belirlenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 413-429.
- Ç30. Aysu, B. (2019). *Drama temelli çevre eğitiminin çocukların çevre farkındalık düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ç31. Zayımoğlu Öztürk, F., Bayat, S., & Sarı, D. (2015). Öğrencilerin 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programındaki çevreyle ilişkili kavramları ifade etme durumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (USBES Özel Sayısı I), 216-230.
- Ç32. Yeşilyurt, M., Balakoğlu, M. O., & Erol, M. (2020). The impact of environmental education activities on primary school students' environmental awareness and visual expressions. *Qualitative Research in Education*, 9(2), 188-216.
- Ç33. Cabbar, B. G. (2019). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin ağaç kavramına karşı metaforik algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 189-208.
- Ç34. Badem, N. (2010). *4. sınıf öğrencilerinde gezi gözlem ile desteklenmiş öğretimin çevre kirliliği ile ilgili farkındalıklarının oluşumuna etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

- Ç35. Şahin, F. & Karayılan, G. (2018). Ekolojik ayak izi oyunlarının ilkokul dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlığına etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(15), 21-45.
- Ç36. Özsoy, S. & Ahi, B. (2014). İlkokul öğrencilerinin geleceğe yönelik çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığı ile belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1557-1582.
- Ç37. Sayan, Y. & Çetin, G. (2018). İlkokul öğrencilerinin okuldaki çevre kirliliği ve geri dönüşüm ile ilgili algıları. *Bildiri Tam Metin Kitabı Proceeding Book*, 91-98.